

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Beaty Maksymiuk-Pacek pt. „Wesele na wschodnim pograniczu kulturowym – tradycja i współczesność (obszar południowego Podlasia)”, Lublin 2022, ss. 319, napisanej w Instytucie Nauk o Kulturze pod kierunkiem prof. dra hab. Jana Adamowskiego oraz promotora pomocniczego dr hab. Marioli Tymochowicz

Wykonując uchwałę Rady Naukowej Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej z dnia 28 czerwca 2022 r., przedstawiam następującą recenzję rozprawy doktorskiej pani mgr Beaty Maksymiuk-Pacek.

1. Temat i cel rozprawy

Południowe Podlasie to obszar wyjątkowo zróżnicowany etnicznie. Ludność zamieszkująca tereny w pobliżu granicy państwa w naturalny sposób zawiązuje relacje, a także poznaje kulturę i język mieszkańców sąsiedniego kraju. Jednakże burzliwa historia Polski, kilkakrotne zmiany granic państwowych, w wyniku których po II wojnie światowej znaczne obszary naszego kraju zostały ostatecznie przyłączone do Litwy, Ukrainy i Białorusi sprawiły, że losy Polaków zamieszkujących nasze wschodnie pogranicze są zupełnie wyjątkowe i nie mogą być porównywane z sytuacją ludności żyjącej w pozostałych częściach Polski. Podlasie południowe zamieszkują zarówno katolicy, jak i wyznawcy prawosławia, krajobraz znaczą kościoły katolickie, prawosławne cerkwie, tatarskie cmentarze, „kamienne baby”, a nawet unicki monaster. Języki, jakimi posługuje się ludność to polski, ukraiński, swoisty dla tego terenu język *chachlacki*, a także liczne gwary. Mamy tu zatem do czynienia z istnym wachlarzem etnicznym, kulturową mieszaniną, która w pewien sposób tworzy jednak całość, jedność i w ten sposób od wieków funkcjonuje, prowadząc nieustanny dialog.

Nie sposób zatem dziwić się zafascynowaniu Doktorantki obszarem wschodniego pogranicza Polski, który to teren obrała jako miejsce swych badań. Dodatkowo, jako osoba pochodząca z Podlasia, już w młodym wieku przynależała do tego świata, poznała tę kulturę

niejako „od wewnątrz”, a po wyjeździe z rodzinnych stron dostrzegła jej wartość i wyjątkowość. Tradycyjny obrzęd weselny zawsze był i nadal jest niezwykle istotnym wydarzeniem dla nowożeńców, ich rodzin, a także całej lokalnej społeczności. Dla ludzi na całym świecie stanowi uroczystość, z którą wiąże się bogactwo rytuałów, obejmujących wypracowane przez tradycję zachowania, gesty, słowa, obecność rekwizytów, odpowiednich strojów etc. Kultura południowego Podlasia przepełniona jest rytuałami i wierzeniami wywodzącymi się zarówno z tradycji wschodniej, jak i zachodniej. Obrzęd weselny praktykowany na tym obszarze ukształtowany został zatem przez wpływy o różnej proveniencji, niewątpliwie posiada cechy odróżniające go od obrzędowości weselnej innych regionów kraju. Z pewnością warto przyjrzeć się bliżej tradycyjnemu przebiegowi wiejskiego wesela na wschodnim pograniczu Polski, a także zanalizować ewolucję, jakiej ów obrzęd był poddawany przez dziesięciolecia.

Celem, jaki założyła sobie Doktorantka, jest udokumentowanie i dokonanie rekonstrukcji „tradycyjnego modelu wiejskiego obrzędu weselnego” (s. 4) praktykowanego niegdyś na południowym Podlasiu oraz uchwycenie jego współczesnych transformacji na tle wschodniego pogranicza kulturowego. Autorka słusznie dostrzega, iż stan opracowania problematyki dotyczącej obrzędowości weselnej na tym terenie jest skromny, a ostatnie badania terenowe obejmujące wspomnianą tematykę na południowym Podlasiu prowadzone były ponad czterdzieści lat temu. Istotna jest kwestia uporządkowania dotychczas powstałych prac, a także sporządzenia rozprawy analitycznej, gdyż takowa na temat obrzędowości weselnej południowego Podlasia do tej pory w ogóle nie powstała.

2. Koncepcja pracy

Pozytywnie oceniam przyjęty przez Doktorantkę układ rozprawy. Jej podział na poszczególne rozdziały jest przemyślany i logiczny. Za właściwe uważam również rozgraniczenie na część teoretyczną i analityczną, dzięki czemu podejmowane w pracy zagadnienia są odpowiednio uporządkowane: najpierw omówione i przedstawione, a następnie szczegółowo zbadane. Na rozprawę składają się zatem następujące elementy: wstęp (s. 4-16), rozdział pierwszy (s. 17-23), rozdział drugi (s. 24-45), rozdział trzeci (s. 46-90), rozdział czwarty (s. 91-102), rozdział piąty (s. 103-174), rozdział szósty (s. 175-261), zakończenie (s. 262-270), bibliografia (s. 271-296), wykaz map i fotografii (s. 297-299), aneks (s. 300-319).

We wstępie (s. 4-16) Autorka argumentuje wybór tematu pracy i cel jej tworzenia, następnie charakteryzuje problematykę poszczególnych rozdziałów, wreszcie przechodzi do niezwykle istotnej partii, jaką stanowi stan badań nad obrzędowością weselną oraz zbiór informacji dotyczących zbieractwa pieśni weselnych omawianego terenu (s. 8-14). Ta część pracy dowodzi, jak wielki trud Doktorantka włożyła w analizę publikacji dotyczących obranego tematu – systematyzuje tu bowiem literaturę związaną z obrzędowością weselną i pieśniami z obszaru południowego Podlasia, podkreślając najważniejsze informacje w nich zawarte, istotne dla zagadnienia badanego w rozprawie.

Część teoretyczna pracy obejmuje cztery początkowe rozdziały. Pierwszy rozdział zatytułowany „Południowe Podlasie jako obszar kulturowy” (s. 17-23) pełni niejako funkcję przewodnika po badanym terenie – Doktorantka przybliży etymologię nazwy „Podlasie”, zwraca uwagę na położenie badanej krainy na styku kilku państw, których granice przez wieki wielokrotnie się zmieniały. Dostrzega przenikanie się etnosu polskiego, litewskiego, białoruskiego i ukraińskiego oraz związaną z tym faktem wielokulturowość mieszkańców, co czyni ów teren niezwykle interesującym w sferze badań kulturoznawczych. Podkreśla, iż Podlasie stanowi krainę historyczno-kulturową i wyznaczenie jej granic jest jedynie umowne (s. 19). Teren badań obejmuje Podlasie południowe, za które Doktorantka uznaje, odwołując się do licznych prac na ten temat, dawne województwo białkopodlaskie (czyli dawny powiat bialski, radzyński i część parczewskiego), obecnie należące do województwa lubelskiego.

Drugi rozdział nosi tytuł „Metodologia i podstawa materiałowa” (s. 24-45). Autorka informuje, iż jako podstawową metodę w swej pracy przyjęła metodę etnolingwistyczną, do której przystosowała metodę etnograficznych badań terenowych, przewidującą dotarcie do różnych źródeł informacji o ludzkiej działalności (s. 26). Podczas analizy zgromadzonego materiału posłużyła się metodą opracowaną przez N.I. Tołstoja, który traktuje obrzęd jako złożony tekst kultury i wyodrębnia w nim następujące kody kulturowe: werbalny, przedmiotowy, akcyjny, lokatywny i temporalny. Warto wyeksponować dojrzałe podejście Doktorantki do prowadzenia badań, podkreśla ona bowiem istotne atrybuty, jakie powinny cechować badacza – są nimi otwartość oraz umiejętność dostosowania się do miejsca, w którym prowadzi się badania. Takie podejście umożliwia umiejętne posługiwanie się również metodą obserwacyjną. Doktorantka w czasie eksploracji przyjmowała rolę członka monitorowanej społeczności, a zatem obrana metoda miała formę obserwacji uczestniczącej i posiadała znamiona obserwacji świadomej (s. 28).

Jako materiałową podstawę pracy przyjęła dane językowe, a także zapisy wierzeń i opisy praktyk, które pozyskała ze źródeł drukowanych (słowników i opracowań dotyczących obrzędowości weselnej), własnych nagrań terenowych, materiałów zgromadzonych w rozmaitych muzeach i archiwach, filmów video wesel z badanego obszaru, dokumentacji fotograficznej i Internetu. Materiał obejmuje 201 miejscowości południowego Podlasia. Podstawowe narzędzie pracy Doktorantki stanowił kwestionariusz w formie wywiadu/rozmowy, składający się z 245 pytań podzielonych na 19 działów tematycznych. Właściwe badania terenowe, poprzedzone badaniami pilotażowymi (s. 39), zostały przeprowadzone wśród rdzennych mieszkańców dawnego województwa białkopodlaskiego.

Rozdział trzeci zatytułowany „Pojęcie i wyznaczniki wschodniego pogranicza kulturowego” (s. 46-90) Autorka rozpoczyna od wyjaśnienia etymologii i znaczenia słowa „pogranicze” – wskazuje na podawane w słownikach dwa jego rozumienia – pierwsze ma związek z granicą w sensie linearnym, drugie natomiast odnosi się do obszarów kultury, ma sens przenośny (s. 50). Następnie Doktorantka ukazuje, jak pogranicze rozumiane jest w takich dyscyplinach naukowych, jak historia, geografia, językoznawstwo, socjologia i etnologia. W interesujący sposób przytacza burzliwe losy kształtowania się polskich granic wschodnich, charakteryzuje zróżnicowanie etniczne mieszkańców Podlasia, żyjących na styku różnych kultur, tworzących w ten sposób swoją wyjątkową kulturę (s. 64), zwraca także uwagę na ich dwujęzyczność – podkreśla, iż mieszkańcy wschodniego pogranicza posługują się językiem *chachłackim*, swoimi językami narodowymi, funkcjonują tu również gwary. W dalszej części rozdziału dokonuje porównania uzyskanych informacji ze specjalistycznymi definicjami i wyjaśnieniami badaczy kultury, które umożliwią sporządzenie definicji operacyjnej wschodniego pogranicza kulturowego i scharakteryzowanie jego wyróżników w aspekcie społeczno-kulturowym, a są nimi: zróżnicowanie etniczne, krajobraz kulturowy (w sensie materialnym i niematerialnym), strój ludowy, obrzędowość rodzinna i doroczna, a także specyficzny język.

W rozdziale czwartym „Wesele jako obrzęd przejścia” (s. 91-102) Doktorantka przytacza definicje pojęcia „obrzęd”, zwracając uwagę na ważny element, jakim jest występowanie w obrzędzie sfery *sacrum* (s. 93). Przywołuje również pogląd badaczy, zgodnie z którym obrzęd może być traktowany jako tekst kultury. Najbardziej istotna dla recenzowanej rozprawy jest koncepcja A. van Gennepa, który wyodrębnił tzw. obrzędy przejścia, związane z momentami granicznymi w życiu jednostki, dzieli je na rytuały wyłączenia (preliminalne), rytuały okresu przejściowego (liminalne) oraz rytuały włączenia

(postliminalne). Autorka, zgodnie z wyżej wspomnianą koncepcją, dowodzi, że wesele stanowi obrzęd przejścia, wskazując na np. takie jego elementy, jak *rozpleciny* czy *oczepiny*, kiedy to panna młoda przechodzi ze stanu „bycia panną” w stan „bycia mężatką”, zmieniając swój status społeczny.

Na część analityczną rozprawy (znacznie bardziej rozbudowaną) składają się dwa rozdziały. Rozdział piąty „Etapy w modelu tradycyjnego wesela z obszaru południowego Podlasia” (s. 103-174) zawiera charakterystykę poszczególnych stadiów wiejskiego wesela z badanego terenu. Na podstawie przeprowadzonych eksploracji terenowych oraz dostępnej literatury Doktorantka wyróżnia następujące etapy: *rajenie*, *swaty*, *ogłady*, *zaręczyny*, *zapowiedzi*, *zapraszanie gości*, *przygotowania do wesela*, *wieczór panieński i kawalerski*, *pieczenie korowaja*, *przyjazd młodego*, *błogosławieństwo*, *droga do kościoła*, *bramy weselne*, *ślub*, *powrót z kościoła i powitanie w domu weselnym*, *uczta weselna i tańce*, *rozpleciny* i *oczepiny*, *wprowadzenie i dzielenie korowaja*, *pokładziny*, *poprawiny*, *przenosiny* (s. 104). Przebieg każdego z nich szczegółowo relacjonuje, starając się uwydatnić te elementy (zachowania, przesady, wypowiedzi), które są typowe dla obszaru Podlasia południowego, podkreśla również różnorodność wierzeń, czynności czy nazewnictwa, jaka cechowała poszczególne wioski. Analizę uzupełniają teksty pieśni, wypowiedzi informatorów, a także liczne fotografie obrazujące omawiane sytuacje. Wiele uwagi Doktorantka poświęca pieczeniu obrzędowego ciasta zwanego *korowajem* oraz dzieleniu go podczas uczty weselnej. Samo przygotowanie ciasta, jego pieczenie, zdobienie, wynoszenie, podrzucanie to swego rodzaju rytuały, wszelkie czynności wykonywano bowiem wedle od lat ustalonego harmonogramu, przy śpiewie tradycyjnych pieśni (s. 127). *Korowaj* i związana z nim obrzędowość to elementy charakterystyczne dla tradycji badanego terenu. Autorka podkreśla również rangę etapu, jakim jest błogosławieństwo w domu młodej przed wyjazdem/wyjściem do ślubu, zaznaczając, iż jego forma nie uległa zmianie od wieków (s. 174).

Rozdział szósty nosi tytuł „Paradygmatyczna charakterystyka obrzędu weselnego” (s. 175-261). Doktorantka dokonuje omówienia poszczególnych komponentów z perspektywy paradygmatycznej. Ukazuje, jak istotną rolę odgrywa w przygotowaniach do wesela i poszczególnych jego etapach czas (pora dnia/nocy, dzień tygodnia, miesiąc, pora roku). Dokonuje również analizy wszystkich lokalizacji, w których toczy się akcja weselnych i ślubnych „wydarzeń”, są nimi: wieś, kościół, karczma czy droga. Najwięcej uwagi poświęca tak ważnym miejscom, jak rodzinne domy panny i kawalera wraz z obejściem, skrupulatnie omawia poszczególne pomieszczenia i ich elementy – główną izbę/duży pokój, komorę, sień,

drzwi, próg, podwórze, stodołę oraz dom sąsiada, by wskazać, że z każdym z nich związane są inne czynności, powinności, wierzenia, przesady i każde stanowi osobny moduł weselnego widowiska. W kolejnej partii rozdziału Doktorantka dokonuje charakterystyki postaci biorących udział w obrzędzie weselnym oraz ich symbolicznych atrybutów. Bardzo interesujący jest opis strojów panny młodej i pana młodego, bowiem Autorka przedstawia je z dbałością o detale i barwy, dokonuje prezentacji całej ewolucji podlaskiej mody ślubnej, podkreślając, jak zmieniały się przez lata poszczególne elementy garderoby oraz dodatki. Zwraca także uwagę na to, jak istotną rolę pełnią słowa, pieśń i muzyka instrumentalna, a także kody niewerbalne, wśród których za najbardziej wymowny gest uznaje błogosławieństwo państwa młodych i kreślenie na ich czołach przez rodziców (lub chrzestnych) znaku krzyża (s. 254). Rozdział kończy deskrypcja zachowań motywowanych wierzeniowo, a więc reakcji, zdarzeń i zjawisk, na podstawie których przepowiadano przyszłe losy nowożeńców lub bliskich im osób. W całym rozdziale Doktorantka, obok opisu dawnych zwyczajów, równolegle charakteryzuje ich przebieg współcześnie, podkreślając różnice, podobieństwa bądź zupełny ich zanik na badanym terenie.

W zakończeniu (s. 262-270) Autorka dokonuje podsumowania swoich analiz, a zatem prezentuje wyznaczniki obrzędu weselnego na wschodnim pograniczu kulturowym. Szczegółowo omawia także modyfikacje, jakim uległ tradycyjny model wesela przez ostatnie dziesięciolecia i porządkuje wnioski, jakie powstały w toku prowadzonych analiz.

Pracę zamyka rozbudowana bibliografia (s. 271-296), dowodząca gruntownego i wszechstronnego przygotowania Doktorantki do opracowania tematu. Do rozprawy dołączony został również wykaz map i fotografii (s. 297-299) oraz aneksy (s. 300-319). Materiały zebrane w trakcie eksploracji terenowych są imponujące, Doktorantce udało się uzyskać wiele interesujących wiadomości i dzięki nim przeprowadzić dokładną, wiarygodną analizę. Zamieszczone w pracy fotografie przedstawiające ważne miejsca na obszarze Podlasia południowego, ludowe stroje, poszczególne etapy obrzędu weselnego, postaci, ubiór, zaproszenia ślubne, wystrój sali etc. znakomicie ilustrują omawiane kwestie i zasługują na najwyższe uznanie.

3. Ocena merytoryczna i formalna pracy

Autorka skorzystała z obszernej bibliografii. Podczas opracowywania obranego zagadnienia czerpała informacje z licznych publikacji dotyczących obszaru południowego Podlasia, jego ludności, historii, kultury i języka. Sięgała do zbiorów muzeów i archiwów,

korzystała z zasobów Internetu, przeanalizowała filmy video i dokumentację fotograficzną. Zaprezentowała zatem tło swych analiz w sposób wyczerpujący i całościowy. Jednakże wymagające najwięcej zaangażowania i najbardziej wartościowe dla recenzowanej rozprawy są materiały pozyskane podczas badań terenowych. Autorka zgromadziła bowiem ponad 1700 minut nagrań – są to rozmowy z przedstawicielami różnych pokoleń, głównie kobiet, wyznawcami katolicyzmu i prawosławia.

Język pracy jest naukowy, zarówno zapis przypisów, jak i opisów bibliograficznych wykonany został prawidłowo, zgodnie z przyjętym systemem. Kwestie podejmowane przez Doktorantkę w rozprawie omawiane są szczegółowo, wyczerpująco, z uwzględnieniem kontekstu kulturowego, a wnioski formułowane prawidłowo. Należy podkreślić, iż podział na dwie części: teoretyczną i analityczną jest zrozumiały, pomaga uporządkować i zaprezentować we właściwej kolejności przygotowany przez Doktorantkę materiał. Mimo widocznej dbałości Autorki o poprawność stylistyczną i wysoki poziom wypowiedzi, w pracy dostrzegam nieliczne uchybienia, które postaram się scharakteryzować poniżej.

W rozprawie pojawiają się błędy literowe, np. „Istotną metodą wykorzystywaną do badania kultury (...)” (s. 25); „ale też ważny składniki kultury” (s. 30); „(...) obraz wesela, jaki znany jest ludność południowego Podlasia” (s. 31); „W powyżej odpowiedzi kryje się (...)” (s. 42); „dotrzeć do osób, o których widziałam, że (...)” (s. 44); „W XVII Matki Boża miała się objawić (...)” (s. 75) – poprawnie należało napisać: „W XVII wieku Matka Boża miała się objawić (...)”; „opisując obrzędowości rodzinną (...)” (s. 95); „Młodzi zapoznawali się u znajomi (...)” (s. 113); „Dawnej młodych błogosławiono w różnych momentach (...)” (s. 138); „W Rokitnie w czasie uczt weselnej (...)” (s. 156); „(...) *wiano* wiezioną na wozie drużbów” (s. 171); „Obiektywne istniejący czas da się zmierzyć (...)” (s. 175); „(...) czas zaślubin z okresem przedchrześcijańskimi” (s. 183); „Dawnie wesela trwały zazwyczaj przez dwa dni.” (s. 188); „(...) do domu jako miejsca akacji kolejnych etapów (...)” (s. 197); „(...) są połączone z progiem, który podobni jak one stanowi granicę (...)” (s. 203). Błędy te z pewnością są wynikiem drobnego niedopatrzenia, jednakże należy je poprawić.

Doktorantka, wspominając o wyodrębnionych przez A. van Gennepa grupach rytuałów, zapisuje je w niewłaściwy sposób: „preliminarne”, „liminarne”, „posliminarne” (s. 101), poprawne nazwy brzmią następująco: „preliminalne”, „liminalne”, „postliminalne”.

Na s. 169 konstrukcja zdania jest niewłaściwa: „Rodzice całowali córkę i żegnali ją z płaczem i mówiąc przy tym (...)” – należy zastąpić drugi spójnik przecinkiem.

W pracy pojawiają się nieliczne powtórzenia, np. „(...) istniał też zwyczaj wręczania prezentów rodzicom i rodzinie młodego prezentów” (s. 173); „Powinna też zajrzeć też do środka pieca (...)” (s. 210). Sugeruję, by je skorygować.

Doktorantka nie jest konsekwentna w przypadku odmiany obcojęzycznych nazwisk, zwykle je odmienia, jednakże zdarzają się przypadki, gdy pozostawia je w formie nieodmienionej, np. „Według Aleksandra Brückner” (s. 91); „Zdaniem Mircea Eliade” (s. 176). Te nazwiska w języku polskim podlegają deklinacji.

W przypadku stosowania liczebników porządkowych, po znaku graficznym liczby należy postawić kropkę, niekiedy w rozprawie pojawia się niewłaściwy zapis, np. „Największą liczbę respondentów stanowiły osoby między 40 a 70 rokiem życia (...)” (s. 44); „(...) dziewczyna między 17 a 25 rokiem życia. Pozostawanie w stanie wolnym po 25 roku życia było uznawane (...)” (s. 221). W tekście obecny jest także następujący zapis: „W kościele katolickim piątki mają szczególny charakter (...)” (s. 185) – słowo „kościół” w użytym tu znaczeniu należy zapisywać wielką literą.

Wskazane powyżej niedociągnięcia nie wpływają na merytoryczny walor recenzowanej rozprawy. Doktorantka wnikliwie zapoznała się z literaturą dotyczącą badanego terenu, jego historii, kultury, języka, przeprowadziła także szczegółowe badania terenowe, dzięki czemu udało jej się sprostać założonemu zadaniu – dokonała rekonstrukcji tradycyjnego modelu wiejskiego obrzędu weselnego praktykowanego niegdyś na południowym Podlasiu. Każdy etap charakteryzowanego wydarzenia opisuje z dbałością o detale – deskrypcję popiera wypowiedziami respondentów, tekstami pieśni przyporządkowanymi do danej sytuacji, licznymi fotografiami, a także informacjami pochodzącymi z opracowań innych badaczy. Dzięki temu praca jest interesująca, rzetelna i dowodzi rzeczywistego zainteresowania Doktorantki omawianą problematyką.

Autorce udaje się wyeksponować cechy dystynktywne wesela na południowym Podlasiu – są nimi między innymi język *chachlacki*, pieczenie *korowaja* i towarzysząca mu obrzędowość, nazwy postaci weselnych o wschodnim rodowodzie, stroje, a także współczesny element, jakim jest obrzędowe ciasto *sękacz*. Oprócz cech wyróżniających południowopodlaski obrzęd weselny na tle innych w naszym kraju, Doktorantka ukazuje także różnice zachodzące pomiędzy miejscowościami usytuowanymi na badanym terenie. Objawiają się one chociażby na poziomie nazewnictwa postaci – w zależności od rejonu, na południowym Podlasiu funkcjonowały następujące nazwy osoby pełniące funkcję

„pośrednika w poszukiwaniu panny lub kawalera” (s. 233): *swat, dziewosłęb, dziewosłqb, dziewosnub, wywiadnik, bidoraj, rajek, družek*. Kobiętę wstępującą w związek małżeński nazywano natomiast panną *młodą, kniahinią, młodą, mołoduchą*. Różnice dostrzegalne są także w sferze gestów, zachowań czy przesądów, co dowodzi kulturowej heterogeniczności badanego obszaru.

Ogromnym atutem rozprawy jest jej wielopłaszczyznowość. Doktorantka prezentuje bowiem obrane przez siebie zagadnienie z różnych perspektyw. W pierwszej kolejności szeroko omawia kontekst – geografię, historię, język i krajobraz kulturowy Podlasia, by nakreślić tło dla właściwej interpretacji wyznaczonej problematyki. Następnie prezentuje w chronologicznej kolejności poszczególne etapy (wydarzenia) obrzędu weselnego. W ostatnim rozdziale odwraca perspektywę i skupia swą uwagę na postaciach, miejscach, czasie, przedmiotach, tekstach, muzyce, gestach, wierzeniach – wszystkich ogniwach, które wspólnie tworzą, kreują niejako każdy ze wspomnianych wyżej etapów. Doktorantka charakteryzuje po kolei elementy tradycyjnego obrzędu weselnego na południowym Podlasiu, jednocześnie dokonując porównania z obecną sytuacją, dzięki temu odbiorca jest w stanie samodzielnie ocenić stopień ewolucji analizowanego obrzędu i dowiedzieć się, które jego elementy są współcześnie praktykowane, które uległy modyfikacji, a które zupełnie wymarły.

Interesujące są również wnioski i przemyślenia Autorki, która z wyraźnie dostrzegalnym żalem potwierdza, iż również na południowe Podlasie, tak jak na pozostałe obszary naszego kraju, dotarł konsumpcjonizm. Przemysł weselny znacznie się rozwinął, wciąż wprowadzane są na rynek nowości związane z branżą ślubno-weselną, a młodzi ludzie coraz częściej odchodzą od tradycji na rzecz mody i nowoczesności. Wiele elementów tradycyjnego wesela z obszaru południowego Podlasia nie jest współcześnie praktykowanych, zmieniły się role, jakie pełnią osoby biorące udział w weselu, (z wyjątkiem pary młodej), wiele funkcji spełnianych niegdyś przez członków rodziny lub społeczności wiejskiej zostało zastąpionych przez pracowników profesjonalnych firm (kucharki, kelnerzy, zespoły muzyczne, florystki, dekoratorki). Młodzi ludzie nie znają wielu obrzędów bądź nie rozumieją ich znaczenia, wykonywane przez nich rytualne czynności nie posiadają już charakteru obrzędowego, a jedynie ludyczny. Do pozytywnych cech współczesnego modelu wesela Autorka zalicza niesłabnące pragnienie młodych zawierania związku małżeńskiego w kościele, przed obliczem Boga, oraz obecność tradycyjnego elementu, jakim jest błogosławieństwo młodych udzielane przez rodziców przed wyjściem na uroczystość

zaślubin. Świadczy to o wierze mieszkańców badanego terenu oraz o szacunku, jakim niezmiennie darzą swych rodziców lub opiekunów.

Recenzowana rozprawa stanowi kompendium wiedzy na temat tradycyjnego obrzędu weselnego na południowym Podlasiu, jest to pionierskie opracowanie tej problematyki dokonane w sposób profesjonalny, wyczerpujący i kompleksowy. Mimo iż opisany w pracy dawny przebieg wesela nie jest współcześnie praktykowany, a jego wspomnienie obecne było do tej pory w pamięci najstarszych mieszkańców ziemi podlaskiej, to praca Doktorantki niewątpliwie przyczyni się do rozpowszechnienia wiedzy na temat tych pięknych tradycji i ocalenia ich od zapomnienia. Zgodnie z refleksją Horacego „Non omnis moriar”, ludzkie dzieła mają ogromną potęgę – rzetelna praca badacza potrafi bowiem sprawić, że wielowiekowe zwyczaje i obrzędy naszych przodków nie zginą, nie zostaną zupełnie zapomniane, ale utrwalone w pracy naukowej przetrwają przez wieki. Niewykluczone, że pewnego dnia świat zachłyśnie się konsumpcjonizmem i globalną jednakowością, a ludzie zapragną powrotu do korzeni, do swych rodzinnych tradycji. Właśnie dzięki takim pracom, jak rozprawa Pani Beaty Maksymiuk-Pacek, możliwe będzie poznanie tradycyjnego modelu obrzędu weselnego i ewentualne ponowne włączenie pewnych jego elementów we współczesną ceremonię zawierania związku małżeńskiego i jego celebracji.

Pytania do Pani Doktorantki:

1. Wesele jako obrzęd przejścia.
2. Południowe Podlasie jako region kulturowy.

4. Wnioski końcowe

Podsumowując moje spostrzeżenia i uwagi, stwierdzam, że p. Beata Maksymiuk-Pacek w swej pracy doktorskiej pt. „Wesele na wschodnim pograniczu kulturowym – tradycja i współczesność (obszar południowego Podlasia)” w nowatorski sposób ujmując analizowane zagadnienie. Recenzowana rozprawa z pewnością przysłuży się środowisku naukowemu, w szczególności przydatna będzie badaczom z dziedziny kulturoznawstwa, etnologii, etnolingwistyki, religioznawstwa, socjologii czy historii. Może okazać się pomocna w pracy ze studentami, uczniami, będzie zajmującą pozycją dla osób zainteresowanych kulturą i historią obszaru południowego Podlasia, mieszkańców wspomnianego terenu i być może stanie się przyczynkiem do prowadzenia dalszych badań na terenie wschodnich pograniczy

naszego kraju. Rozprawa spełnia odpowiednie wymogi stawiane w Polsce tego typu pracom, w związku z tym może stanowić podstawę do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim.

Uważam, że recenzowana praca, po wprowadzeniu pewnych poprawek w pełni zasługuje na publikację w formie książkowej. Postuluję również o jej wyróżnienie.

ks. Zdzisław Kupisiński

Lublin, dnia 19.11. 2022 r.

dr hab. Zdzisław Kupisiński SVD